

Honderden lectoren moeten het onderzoek en onderwijs op hogescholen op een hoger plan brengen. Het exclusieve recht van universiteiten op het verstrekken van doctorstitels wankelt.

Yvonne van de Meent en Rietje van Vliet

PROMOVEREN BIJ een pabo, dat leek tot voor kort een onoverwinnelijke wensdroom. Maar de Fontys Hogescholen (met 36.000 studenten de op een na grootste hbo-instelling van Nederland) maken er werk van. Bij de Fontys-pabo Limburg gaat een promovendus onderzoeken hoe basisscholen belangstelling kunnen wekken voor bètavakken en techniek. En de hogeschool stelt in september nog dertig jonge onderzoekers aan. Zij krijgen vier jaar de tijd om te promoveren op een onderwerp dat is ontleend aan de beroepspraktijk. Fontys ontving meer dan zeventienhonderd sollicitatiebrieven van serieuze gegadigden.

Het initiatief van Fontys zorgt voor opschudding in het hoger onderwijs. Universiteiten hebben al eeuwen het monopolie op het opleiden van onderzoekers. Alleen zij hebben het *ius promovendi*, het recht de doctorstitel te verstrerken. Fontys heeft daarom de medewerking van de universiteiten nodig. De 31 promovendi worden bij voorkeur begeleid door een Nederlandse hoogleraar.

In de toekomst kunnen 'eigen hoogleraren' van Fontys die taak overnemen. Begin juni maakte de hogeschool bekend dat er een overeenkomst is gesloten met de Londense Roehampton University. Daardoor kan een beperkt aantal Fontys-lectoren (in eerste instantie drie) het recht verwerven studenten aan een Engelse universiteit te laten promoveren. Door deze U-bochtconstructie is de hogeschool straks niet meer afhankelijk van Nederlandse universiteiten.

VOORTVAREND De universiteiten hebben de wervingsactie van Fontys opgevat als een provocatie, maar kunnen er weinig tegen ondernemen. Opvallend genoeg zijn ook de lectoren niet onverdeeld gelukkig met de voortvarende aanpak van Fontys. "De hogeschool loopt wel heel erg ver voor de muziek uit", zegt Joop Pauwelussen, voorzitter van het landelijke Lectoratenplatform en lector mobiliteits-technologie aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Pauwe-

lussen vindt dat Fontys beter eerst structurele samenwerkingsverbanden had kunnen opzetten met Nederlandse universiteiten. Het hbo werd twintig jaar geleden onderdeel van het hoger onderwijs en hogescholen proberen nog steeds de schoolse trekken van het voortgezet onderwijs van zich af te schudden. Tijdens de Europese kennistop in Lissabon (2000) spraken de regeringsleiders af om Europa te ontwikkelen tot de meest concurrerende en dynamische kenniseconomie ter wereld. Nederland denkt dat hogescholen een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan het bereiken van die doelstelling door kennis te ontwikkelen die bedrijven helpt innoveren. Om een innovatieve bijdrage te leveren aan de economie moet het niveau van de afgestudeerden omhoog. De lesboeren van nu moeten zich ontwikkelen tot innovatieve professionals, heet het in het kenniseconomiejargon. Inmiddels lopen er in Nederland zo'n 250 lectoren rond, verspreid over 185 lectoren-lectoren werken gemiddeld drie dagen per week aan een hogeschool. Afgelopen najaar hebben de hogescholen opnieuw voor vier

geerden sceptisch op de dik betaalde professionals van buiten, die een 'cultuuromslag' in gang kwamen zetten. "Docenten hebben te maken met het geweld van de ene na de andere onderwijsvernieuwing en kijken daardoor met schreeuwen naar een lectoraat waar tijd wordt vrijgemaakt voor onderzoek", zegt de Vlaming Jan Steyaert, sinds september 2000 lector sociale infrastructuur en technologie bij Fontys Hogescholen. Volgens Steyaert is het moeilijk goede docenten te vinden die projecten kunnen uitvoeren.

BEDRIJFSLEVEN Joop Pauwelussen, ook een pionier, herkent dit probleem. Hij moest uit het niets een kenniskring opzetten en merkte dat hbo-docenten niet stonden te trappelen. "Docenten vinden de resultaatverplichtingen eng. Ze zijn niet naar buiten gericht. Ze hebben wel contacten met het bedrijfsleven, maar dat is om stageplaatsen voor studenten te regelen." Bovendien hebben docenten in de praktijk vaak maar een halve dag in de week om zich te concentreren op het werk in de kenniskring. Willem van Groenendaal, inmiddels alweer ex-lector Enterprise Resource Planning bij de Avans Hogeschool en de HES Amsterdam: "Wij zijn aangetrokken om onderzoek op te zetten, maar daar was eigenlijk geen tijd en geen geld voor. Wij wilden een paar mensen laten promoveren. Docenten wilden dat wel, maar konden zich niet vrijmaken." Groenendaal

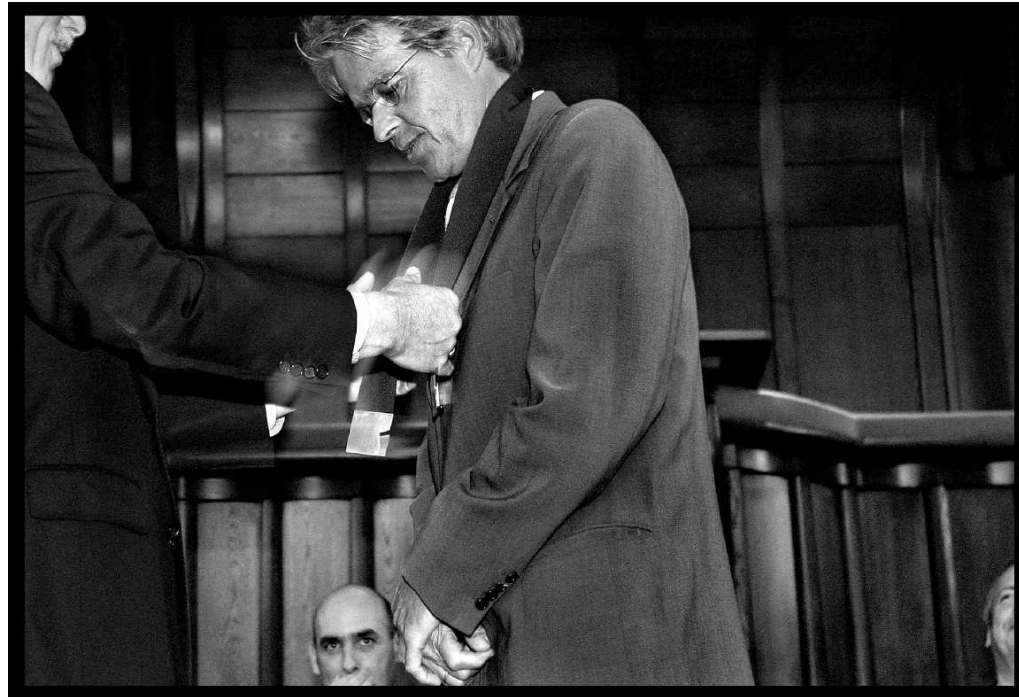
Een cultuurverandering krijg je niet voor elkaar met twintig of dertig lectoren

jaar subsidie gekregen. Het jaarlijkse bedrag loopt op tot ruim vijftig miljoen in 2008. Met dat geld kunnen hogescholen lectoren aanstellen en kenniskringen vormen ('onderzoeksgroepjes' van lectoren en hbo-docenten). Lectoren hebben de taak de banden met de beroepspraktijk te versterken en betaalde (onderzoeks)opdrachten binnen te halen. De eerste lectoren kwamen terecht in een omgeving zonder onderzoekstraditie. Hbo-docenten rea-

haakte na twee jaar af: "Het lectoraat is bij een tussentijdse evaluatie niet goed beoordeeld en ik vond zelf ook dat het niet lekker liep." Ondanks alle aanloopproblemen hebben de lectoren een cultuuromslag in gang gezet, zo constateerde de Stichting Kennisontwikkeling hbo (SKO) onlangs in een evaluatie. De lectoren zijn binnen hogescholen inmiddels een geaccepteerd fenomeen. Ze worden betrokken bij de ontwikkeling van het curriculum en de professiona-

ONDERZOEK OP HOGESCHOLEN KOMT MOEIZAAM VAN DE GROND

Een snufje universiteit

liseren van docenten neemt toe. Daarentegen komt het onderzoek maar moeilijk van de grond. Dat heeft te maken met de beperkte inzetbaarheid van de docenten, maar vooral met een gebrek aan betalende afnemers. Uit een enquête onder de lectoren die is uitgevoerd in opdracht van het Lectoratenplatform blijkt dat slechts tien procent van de inkomsten afkomstig is van externe opdrachtgevers. Lectoren die onderzoek kunnen uitvoeren voor grote instanties hebben het nog relatief makkelijk. Collega's die opdrachten moeten lospeuteren bij fysiotherapiepraktijken, basisscholen of theatergroepen vangen vaak bot. MKB-bedrijven vormen een pro-

bleem apart. Ze zijn volgens SKO nauwelijks in staat hun vraag naar toegepast onderzoek te formuleren. Bij het opzetten van de lectoraten is wel rekening gehouden met substantiële inkomsten van buiten. Sommige hogescholen eisen zelfs dat lectoren vijftig procent van hun budget uit de markt halen. Daarmee hebben ze zich wat al te makkelijk rijk gerekend. De SKO stelt dat lectoren een onderzoeksbudget moeten krijgen als de overheid serieus wil dat hogescholen zich ontwikkelen tot kennisinstelling. Zover zal staatssecretaris Mark Rutte (hoger onderwijs) zeker niet gaan. Volgens de nieuwe wet hoger

• **Lector Hans Junggebur krijgt zijn 'ambtsketen' omgehangen bij zijn installatie als lector aan de Hogeschool van Utrecht.**

FOTO FRED PRAK

onderwijs blijft het onderzoeksbudget van het ministerie (twee miljard euro per jaar) bestemd voor de universiteiten. Hogescholen die op eigen kracht hun onderzoeksfunctie hebben ontwikkeld, kunnen promoveren tot 'nieuwe universiteit', maar ook in dat geval eten ze niet mee uit de ruif van twee miljard. Toch kunnen de hogescholen de komende jaren een kleine stap vooruit zetten in hun emancipatieproces. Rutte is met de HBO-raad

overeengekomen dat het aantal lectoren wordt uitgebreid, mogelijk tot circa 400. Daarnaast stelt hij vouchers van jaarlijks 11.000 euro ter beschikking voor hbo-docenten die willen gaan promoveren. In 2006 kunnen veertig hbo-docenten met zo'n voucher aan de slag en dat loopt op tot tweehonderd in 2009. Dat gaat de Fontys Hogescholen niet hard genoeg. "De vouchers zie ik als stimulanzen", zegt Norbert Verbraak, bestuursvoorzitter van Fontys. "Maar daarmee kan ik volgend jaar maar vier docenten laten promoveren. Er is een cultuurverandering nodig naar meer innovatie, meer onderzoek. Dat krijg je niet voor elkaar met twintig of der-

tig lectoren." Daarom heeft de hogeschool geld vrijgemaakt voor 31 jonge promovendi.

Fontys-lector Jan Steyaert vindt dat zijn hogeschool de koerswijziging doortrekt die vijf jaar geleden met de komst van lectoraten is ingezet. "Met de kenniskringen richten we ons tot nog toe op het verbeteren van de onderzoeksvaardigheden van de zittende docenten. Door promovendi aan te stellen beginnen we bij de voordeur, bij de volgende generatie docenten. Vergeet niet dat het hbo-personeel sterk vergrijsd is en binnenkort in groten getale het hbo verlaat."

GRENZEN Bovendien zijn er grenzen aan de professionalisering van huidige hbo-docenten, vindt Steyaert. "Ze zijn ooit geselecteerd en twintig jaar lang beoordeeld op hun pedagogische kwaliteiten. Je mag niet verwachten dat ze ineens onderzoek willen doen." De lectoraten zijn piepjong. Ze hebben nog nauwelijks tijd gehad om onderzoek op te zetten of ze moeten alweer onderzoekers opleiden. Lectoren die promotietrajecten gaan opzetten, zijn zelf lang niet allemaal gepromoveerd. Pauwelussen, voormalig hoogleraar van de TU Delft, vraagt zich af wat er van de begeleiding door de promotoren aan de universiteiten terecht komt. "De hoogleraren die ik ken, hebben al een stuk of vijftien promovendi rondlopen. Die zitten echt niet te wachten op een zestiende van Fontys."

Fontys-voorzitter Verbraak heeft te lang moeten wachten op een uitgestoken hand van de universiteitsbestuurders. "Ik ben een half jaar waarnemend voorzitter van de HBO-raad geweest. We hebben niet anders gedaan dan signalen uitzenden over het upgraden van hbo-personeel. Het hbo heeft een mega-order voor de universiteiten. De komende tien jaar gaan er tienduizend hbo-docenten met pensioen. Een derde van hen willen we vervangen door gepromoveerden. Verbraak is vastbesloten zijn hogeschool om te vormen tot een kennisinstituut. Niet omdat hij zonedig universiteitje wil spelen. "Wij willen geen academische onderzoekers opleiden. Daar zit de beroepspraktijk niet op te wachten. Het probleem is dat wetenschappelijk onderzoek nauwelijks indaalt in de beroepspraktijk. In het gat dat de universiteiten laten vallen, zit onze missie."